

Prevenációs modell és tapasztalatai egy komplex oktatási intézményben

Intézményünk, az Újkerti Nevelési-Oktatási Központ 20 évvel ezelőtt kezdte meg működését Debrecen egyik 30000 lakost számláló városnegyedének szívében. Egyedülálló építészeti épület-együttes ez, melyben óvoda, általános iskola, diákotthon egy intézetet alkot. Az épületben ezen túlmenően még egy korszerű könyvtár és egy közösségi ház is működik, melyek elsősorban a lakótelepen élőket hivatottak szolgálni.

Iskolánk és óvodánk hosszú évek óta nagy hangsúlyt fektet a gyermeki személyiség fejlesztésére, a benne rejlő lehetőségek felismerésére és feltárására. Ugyanilyen fontosságúnak tartjuk a szocializációs folyamatok segítségét, az esetleges zavarok korrekcióját. Hitünk és gyakorlatunk szerint intézményünk nemcsak oktat, ismereteket ad át, hanem színtere a mentálhigiénés prevenciónak is. Úgy gondoljuk, hogy reagálni kell a társadalmi változásokra, kihívásokra, s nem vonhatunk védőburkot magunk köré. Az intézetünkben megalakult prevenációs munkacsoport egyfajta válasz a mai valóságra.

TÁRSADALMI, SZOCIÁLIS HÁTTÉR

Újkert tipikus nagyvárosi lakótelep, ahol az elidegenedés, a közösségi hagyományok hiánya növeli az elbizonytalanodást, a gyökértelenséget, az ezekből az életérzésekből fakadó alkoholizmust, a devianciát és a családok széthullását.

1997. őszén a Belvárosi Családsegítő Szolgálat Gyermekjóléti Csoportjának munkatársával együtt elkészítettük Újkert szociális térképét. Ennek érdekében kérdőívcsoportot dolgoztunk ki, mely 3 részre tagolódott:

1. a család szociális hátterének feltérképezése,
2. a szokásrendszer, a szabadidő eltöltése,
3. a gyermek esetleges veszélyeztettségének felmérése.

A kérdések óvodás, 1., 5., 8. osztályos gyermekeknek, ill. szüleiknek szóltak, név nélkül kellett válaszolniuk. A kitöltött kérdőívek a következő információt adják: A gyerekek 25%-át neveli egyedül a szülő.

A családok 10%-a áll valamilyen ok miatt a gyámhatósággal kapcsolatban.

A lakótelepen élő 25%-a inaktív nem dolgozik (rokkantnyugdíjasok, munkanélküliek, gyesen lévő). Legjellemzőbb a kétgyermekes családmodell.

A vizsgálatban résztvevők 67%-nak 50 000,-Ft alatt van az összjövedelme.

A családok legnagyobb problémájuknak a pénztelenséget, a szegénységet tartják. A megkérdezettek 93%-a a jövőre nézve nem remél pozitív változást, 34% további romlástól tart.

Az 1998/99-es tanévben iskolánkban 84 tanuló hátrányos helyzetű, 21 fő pedig veszélyeztetett. Ez a létszám 19%-a Óvodánkban 16 hátrányos helyzetű, 9 veszélyeztetett gyermek található. (15%). A felmérés adatai alapján a családok igen kevés időt töltenek el együtt, a közös tevékenységekre és programok egyre ritkábban nyílik alkalmuk. Sok esetben rossz a szülő-gyermek közötti kommunikáció, s különösen felső tagozatos tanulók esetében gyengül az iskola és a család közötti kapcsolat is.

1998 novemberében alakult meg hivatalosan a munkacsoportunk. Már az ezt megelőző időszakban is munkakapcsolatban álltak jelenlegi tagjai (fejlesztő pedagógus, gyermekvédelmi felelős, pszichológus, logopédus, mentálhigiénikus /tanul még/). Mivel a prevencióval foglalkozók komplex tevékenységet folytatnak intézményünkben, sok közös tevékenységi pont alakult ki a gyakorlatban. A felmerülő esetek bonyolultsága, sokrétősége is szükségessé tette egy különböző szakemberekből álló team létrejöttét. Nagyon fontos szempont volt az is, hogy eddig a pedagógiai és nevelő munkát segítők egyik szakmai közösséghez sem tartoztak. Csoportunk létrejöttével jobb informáltságot, hatékonyabb munkavégzést, a szakmai lehetőségek még jobb kihasználását reméljük a jövőben.

Ennek érdekében bevezettük a rendszeres esetmegbeszélést, konzultációt. Minden hét elején megbeszéljük a ránk váró feladatokat, az előző hét megoldatlan problémáit, sikereit. Valamennyien rendszeres szakmai kapcsolatot tartunk más mentálhigiénés intézményekkel, családsegítőkkal. Sajnos a családgondozás és a gyámhatósági ügyek esetében szinte egyoldalúnak mondható aktivitásunk. Rendszeresen küldjük a jelzéseket, osztályfőnöki és pszichológusi véleményeket. Sokszor azonban nem kapunk visszajelzést. A problémás családok családgondozóit az esetek 90%-ban mi keressük az együttműködés kialakításáért, vagy csak egyszerűen információért.

Gyermekvédelmi kollégánk feladata: a családlátogatás, osztályfőnökkel, családgondozókkal együtt, ill. önállóan. Figyelemmel kíséri a hiányzásokat, hosszabb betegségeket, segíti az újonnan érkező tanulók beilleszkedését. A nyári szünet végén és a tanév elején az étkezési, térítési díjak elbírálása és az ehhez kapcsolódó ügyintézés és felvilágosítás a legnagyobb feladata.

A segítő munka ezen túlmenően is sokrétű:

- Rendszeresen történik cipő- és ruhaneműgyűjtés és -osztás.
- A hozzánk forduló szülő igény szerint segítséget kap a szociális ügyintézésben, pl. nyomtatványok kitöltése, tájékoztatás a lehetőségekről.
- Rendszeres kapcsolattartás a diákotthon nevelőivel.
- Családgondozás.
- Közvetítés, a kommunikáció elősegítése intézményünk és a családok között.

Igen hosszú folyamat, amíg a rászoruló ember megnyílik előttünk. A gyermek is sokáig szégyelli helyzetét, sorsát. Lépésről lépésre haladunk, és sokszor vissza-visszacúsunk. Néha, amikor már úgy érezzük, hogy elindultunk, valami váratlanul megakasztja a segítség folyamatát, s szinte előlről kell kezdeni mindent. Tapasztalataink alapján egyre nő az alkoholizmus az édesanyák körében (!).

A munkanélküliség pedig teljes kilátástalanságot jelent a legtöbb család számára. A fokozódó pszicho-szociális stressz hatására egyre kevesebb rendszeres személyes törődés és türelem irányul a gyerekre (már óvodában is!). Ennek következtében a gyermek elbizonytalanodik, a számára létfontosságú szülői szeretet nem érzi. Így vagy problémák (neurotikus tünetképzés, teljesítmény és magatartászavar) halmozásával jelzi, hogy segítségre szorul, vagy – a nagyobbak esetében – kielégítetlen kötődési szüksége hasonló gondokkal küzdő sors – és kortársak felé sodorja. Az idei tanévben szeptembertől februárig 25 gyámügyi eset volt. Az óvodában 9. Nagyon szomorú adat, hogy állami gondozásba 4 gyermek került az első félévben. Még szomorúbb, hogy egy felsősünk saját maga kérte intézeti elhelyezését.

A csoport pszichológusának feladati összetettek: Pszichodiagnosztika: szűrések, kérdőíves felmérések, tesztek szociometria, iskolaérettségi vizsgálat tartozik ide. Amennyiben a tesztek elvégzése után indokolt, további speciális terápiára, kiegészítő vizsgálatokra, tantárgyi felmentésre van szüksége a gyermeknek.

Segíti az osztályfőnöki és közösség-szervező munkát: rendszeres konzultációkat tart nevelési problémákkal kapcsolatban, rendhagyó osztályfőnöki órákat szervez, pl. ebben a tanévben a helyi Drogambulancia, a Rendőrség Bűnmegelőzési Alosztálya tart foglalkozásokat a drogozásról, gyer-

mekbűnözésről, áldozattá válásról, a galerik veszélyeiről, sodorhatóságáról stb. Az osztályfőnökök, óvónők munkáját önismereti és kommunikációs csoporttal segíti igény szerint. Szülői értekezleteken, pedagógiai megbeszéléseken szükség szerint részt vesz.

A tanulási sikertelenségek okait feltárja, a korrekció lehetőségeit megkeresi. Az első osztályosok és új tanulók beilleszkedését, iskolakezdését, figyelemmel kíséri. Felsőösknél a pályaaorientációt, pályaválasztást segíti.

A tanulókkal, óvodásokkal kapcsolatban a családoknak tanácsadást tart, s az esettől függően – ha szükséges – rendszerszemléletű családterápiát végez.

Az óvodai csoportokban rendszeresen hospitál. Preventív vizsgálatokat, szűréseket végez, együttműködik az óvodai fejlesztőpedagógussal a személyiségformálás és képességfejlesztés területén.

Munkájának fontos része a pedagóguskollégák pszichés támogatása, segítése, életvezetési tanácsadás szükség esetén.

Családsegítőkkal, gyámhatósággal kapcsolatot tart, véleményt ad ki.

A logopédus feladata: mint intézményünkbe kihelyezett szakember, elsősorban az óvodában és az alsó tagozat 1–3. osztályaiban tevékenykedik. Beszédjavítás és beszédindítás a fő terület az óvodában, míg az iskolában a dyslexia prevenció a domináns. Tevékenységét kiscsoportos formában látja el.

Az óvodai fejlesztő pedagógus munkája: Komplex gyógypedagógiai vizsgálatok végzése, anamnézis-felvétel. Sajnos nem egy alkalommal hiába kérjük a szülőket, nem jönnek a kapcsolatfelvételekre. Ez rendkívül hátráltatja a korrekciós és fejlesztő munkát, hiszen szükség lenne speciális adatokra a gyermek pszichikumára és fejlődésmenetére vonatkozóan. Heti 19 órában 25 gyermekkel foglalkozik. Gondot jelent minden évben – épp a legproblémásabb gyerekek esetében – a munkafüzetek, képességfejlesztő eszközök beszerzése. A tanítási órákon túlmenően a szülőkkal rendszeresen történik megbeszélés, tanácsadás. (Pl. további vizsgálatokról a gyermek fejlődéséről, iskolaérettségéről, éretlenségről. Ugyancsak a tevékenység része az óvónőkkel való kapcsolattartás, kis- és középcsoportos gyermekek megfigyelése játékidőben és tanácsadás az óvónőknek. Az óvoda pedagógiai munkájában aktívan részt vesz pl. pedagógiai programírás, továbbképzések stb.

Munkacsoportunk valamennyi tagja törekszik arra, hogy mind az iskolai szervezettel, mind a velünk kapcsolatba kerülő családokkal megtalálja az együttműködés, együttgondolkodás lehetőségeit. Nagyon nehéz a helyzetünk azokban az esetekben, amikor nem a család, hanem valamelyik kollégánk jelez problémát egy gyermekkel kapcsolatban.

Egy Nevelési Tanácsadóban, egy Ideggondozóban egyértelmű, hogy a szülő segítséget, véleményt kér, mert valamiféle gondot lát.

Nekünk talán az a *legnehezebb, hogy megszólítsuk és együttműködésre motiváljuk a felnőtteket a gyermek érdekében. Sajnos ez nem minden esetben sikerül, s az is megesik, hogy kifejezett elutasítást tapasztalunk.*

Az iskola és óvoda profiljába sikeresen illeszkedtek be szakembereink, kialakultak az együttműködési formák és a kompetenciahatárok.

A tantestület részei vagyunk, munkánkról az első félévi és tanév végi értekezleteken tájékoztatást nyújtunk, mivel év közben mindenki csak egy kis szeletét látja a tevékenységünknek.

Amikor átgondolásra és bemutatásra kerülnek az eltelt időszak eseményei, akkor látszik igazán, mennyi aktivitást, energiát igényel sokszor egy-egy ügy előrevitele.

Valamennyi pedagógus és óvodapedagógus kollégánknak köszönettel tartozunk, hogy rugalmasan és munkánkat támogatva, bátorítva segítik e kis csoport további fejlődését.